Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (втори състав)

8 май 2025 година *

„Преюдициално запитване — Съдебно сътрудничество по наказателноправни въпроси — Директива (ЕС) 2016/1919 — Правна помощ — Директива 2013/48/ЕС — Право на достъп до адвокат в наказателното производство — Процесуални гаранции за уязвими лица — Определяне на уязвимостта на тези лица — Липса на законова презумпция — Директен ефект — Разпит на заподозрян в отсъствието на адвокат — Допустимост на доказателства, придобити в нарушение на процесуалните права“

По дело C-530/23 [Barało] [i]

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Sąd Rejonowy we Włocławku (Районен съд Влоцлавек, Полша) с акт от 17 август 2023 г., постъпил в Съда на 17 август 2023 г., в рамките на наказателно производство срещу

K.P.

при участието на:

Prokurator Rejonowy we Włocławku,

СЪДЪТ (втори състав),

състоящ се от: K. Jürimäe (докладчик), председател на състава, K. Lenaerts, председател на Съда, изпълняващ функцията на съдия от втори състав, M. Gavalec, Z. Csehi и F. Schalin, съдии,

генерален адвокат: T. Ćapeta,

секретар: A. Calot Escobar,

предвид изложеното в писмената фаза на производството,

като има предвид становищата, представени:

– за Prokurator Rejonowy we Włocławku, от T. Rutkowska-Szmydyńska,

– за полското правителство, от B. Majczyna, в качеството на представител,

* Език на производството: полски.

[i] Името на настоящото дело е измислено. То не съвпада с истинското име на никоя от страните в производството.

– за чешкото правителство, от M. Smolek, T. Suchá и J. Vláčil, в качеството на представители,

– за Европейската комисия, от J. Hottiaux и M. Wasmeier, в качеството на представители,

след като изслуша заключението на генералния адвокат, представено в съдебното заседание от 14 ноември 2024 г.,

постанови настоящото

Решение

1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на:

– член 6, параграфи 1—3 и член 19, параграф 1, втора алинея ДЕС,

– членове 4 и 47 от Хартата на основните права на Европейския съюз (наричана по-нататък „Хартата“),

– член 1, параграф 2, член 2, параграф 1, буква б), член 4, параграф 5 и членове 8 и 9 от Директива (ЕС) 2016/1919 на Европейския парламент и на Съвета от 26 октомври 2016 година относно правната помощ за заподозрени и обвиняеми в рамките на наказателното производство и за искани за предаване лица в рамките на производството по европейска заповед за арест (ОВ L 297, 2016 г., стр. 1),

– член 3, параграф 2, букви а)—в) и параграф 3, букви а) и б) от Директива 2013/48/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 22 октомври 2013 година относно правото на достъп до адвокат в наказателното производство и в производството по европейска заповед за арест и относно правото на уведомяване на трето лице при задържане и на осъществяване на връзка с трети лица и консулски органи през периода на задържане (ОВ L 294, 2013 г., стр. 1),

– точки 6, 7, 11 и 13 от Препоръка (2013/C 378/02) на Комисията от 27 ноември 2013 година относно процесуалните гаранции за уязвими лица, които са заподозрени или обвиняеми в наказателно производство (ОВ C 378, 2013 г., стр. 8, наричана по-нататък „Препоръката на Комисията“), както и

– принципите на предимство, ефективност и директен ефект на правото на Съюза.

2 Запитването е отправено в рамките на наказателно производство, образувано срещу K.P., от една страна, за притежаване на наркотични и психотропни вещества и от друга страна, за управление на моторно превозно средство под въздействието на наркотични вещества.

Правна уредба

Международното право

3 Точки 23 и 32 от Принципи и ръководни насоки на Организацията на обединените нации относно достъпа до правна помощ в системите на наказателно правосъдие, приети на 20 декември 2012 г. с Резолюция 67/187 на Общото събрание, гласят:

„23. Полицията, прокурорите и съдиите са длъжни да гарантират, че лицата, които се явяват пред тях и които не разполагат със средства, за да упълномощят адвокат, и/или които са уязвими, се ползват от правна помощ.

[…]

32. Необходимо е да се вземат специални мерки, за да се гарантира, че правната помощ е действително достъпна за жени, деца и групи със специфични нужди, включително, но не само, […] психично болни [и] употребяващи наркотици лица […]. Мерките трябва да отчитат специфичните нужди на тези групи и да бъдат съобразени с пола и възрастта“ [неофициален превод].

Правото на Съюза

Директива 2013/48

4 Съгласно съображения 50 и 51 от Директива 2013/48:

„(50) Държавите членки следва да гарантират, че при оценката на обясненията на заподозрените или обвиняемите или на доказателствата, придобити в нарушение на правото им на адвокат, или в случаите, в които е разрешена дерогация от това право в съответствие с настоящата директива, се зачитат правата на защита и справедливостта на производството. Във връзка с това следва да бъде взета предвид практиката на Европейския съд по правата на човека, според която правата на защита биха били по принцип необратимо накърнени, когато уличаващи обяснения, направени по време на полицейския разпит без достъп на лицето до адвокат, бъдат използвани за постановяване на осъдителна присъда. Това не следва да засяга използването на обясненията за други цели, позволени съгласно националното право, като например необходимостта от предприемане на неотложни следствени действия за предотвратяване извършването на други престъпления или настъпването на тежки неблагоприятни последици за някое лице, или цели, свързани с неотложната необходимост да се предотврати сериозно възпрепятстване на наказателното производство, когато достъпът до адвокат или забавянето на разследването биха засегнали необратимо текущи разследвания във връзка с тежко престъпление. Също така, това не следва да засяга националните правила или системи относно допустимостта на доказателствата и не следва да бъде пречка държавите членки да запазят система, при която всички съществуващи доказателства могат да бъдат представени пред съд или съдия, без да се провежда отделна или предварителна преценка на допустимостта на тези доказателства.

(51) Задължението за полагане на грижа за заподозрени или обвиняеми, които са в потенциално слаба позиция, стои в основата на справедливото правораздаване. Следователно прокуратурата, правоохранителните и съдебните органи следва да улеснят ефективното упражняване на правата на тези лица, предвидени в настоящата директива, например като вземат предвид всяка евентуална слабост, която засяга способността им да упражняват правото си на достъп до адвокат и на уведомяване на трето лице при задържане, и като вземат подходящи мерки, за да гарантират тези права“.

5 Член 2 от тази директива, озаглавен „Приложно поле“, предвижда в параграф 1:

„Настоящата директива се прилага за заподозрени или обвиняеми в наказателно производство от момента, в който компетентните органи на държава членка уведомят лицата, с официално съобщение или по друг начин, че са заподозрени или обвиняеми в извършването на престъпление, независимо дали лицата са задържани. Тя се прилага до приключване на производството, което означава окончателното решаване на въпроса дали заподозреният или обвиняемият е извършил престъплението, включително, когато е приложимо, постановяването на присъдата и изхода от евентуални обжалвания“.

6 Член 3 от посочената директива, озаглавен „Право на достъп до адвокат в наказателното производство“, гласи:

„1. Държавите членки гарантират, че заподозрените и обвиняемите имат право на достъп до адвокат в срок и по начин, които позволяват на заинтересованите лица реално и ефективно да упражнят правата си на защита.

2. Заподозрените или обвиняемите имат право на достъп до адвокат без неоправдано забавяне. Във всички случаи заподозрените или обвиняемите трябва да имат достъп до адвокат, считано от настъпването на по-ранния от следните моменти:

а) преди да бъдат разпитани от полицията или от друг правоохранителен орган или от съдебен орган;

б) при извършването на следствено действие или на друго действие по събиране на доказателства от страна на разследващите или на други компетентни органи съгласно параграф 3, буква в);

в) без неоправдано забавяне след задържането им;

г) когато са призовани да се явят пред съд, компетентен по наказателни дела — своевременно преди явяването им пред този съд.

3. Правото на достъп до адвокат включва следното:

а) държавите членки гарантират, че заподозрените или обвиняемите имат правото да се срещат насаме и да осъществяват връзка с представляващия ги адвокат, включително преди разпита от полицията или от друг правоохранителен орган или от съдебен орган;

б) държавите членки гарантират, че заподозрените или обвиняемите имат право техният адвокат да присъства и да участва ефективно по време на разпитите им. Това участие се осъществява в съответствие с процедурите по националното право, при условие че тези процедури не засягат ефективното упражняване и същността на посоченото право. Когато адвокатът взема участие по време на разпит, обстоятелството, че е имало такова участие, се отбелязва, като се използват процедурите за протоколиране в съответствие с правото на съответната държава членка;

[…]“.

7 Член 12 от същата директива е озаглавен „Средства за правна защита“ и предвижда:

„1. Държавите членки гарантират, че заподозрените или обвиняемите в наказателно производство, както и издирваните лица в производство по европейска заповед за арест, разполагат с ефективни средства за правна защита съгласно националното право в случай на нарушаване на правата им по настоящата директива.

2. Без да се засягат националните правила и системи относно допустимостта на доказателствата, държавите членки гарантират, че при оценката в рамките на наказателно производство на обясненията на заподозрени или обвиняеми или на доказателства, получени в нарушение на правото на тези лица на адвокат, или в случаите когато е разрешена дерогация от това право в съответствие с член 3, параграф 6, се зачитат правата на защита и справедливостта на производството“.

8 Съгласно член 13 от Директива 2013/48:

„Държавите членки гарантират, че при прилагането на настоящата директива се вземат предвид особените нужди на уязвими заподозрени и обвиняеми“.

Директива 2016/1919

9 Съображения 1, 3, 4, 6, 17—19, 23 и 24 от Директива 2016/1919 гласят:

„(1) Целта на настоящата директива е да се гарантира ефективността на правото на достъп до адвокат, както е предвидено в Директива [2013/48], като се предоставя помощ от адвокат, финансирана от държавите членки, за заподозрени и обвиняеми в рамките на наказателното производство […].

[…]

(3) Член 47, трета алинея от [Хартата утвърждава] правото на правна помощ в рамките на наказателното производство в съответствие с условията, предвидени в [тази разпоредба]. […]

(4) На 30 ноември 2009 г. Съветът [на Европейския съюз] прие Резолюция относно пътна карта за укрепване на процесуалните права на заподозрени лица или на обвиняеми в рамките на наказателното производство [(ОВ C 295, 2009 г., стр. 1)] („пътната карта“). Като се възприема поетапен подход, в пътната карта се призовава за приемане на мерки по отношение на правото на писмен и устен превод (мярка А), правото на информация за правата и повдигнатите обвинения (мярка Б), правото на правен съвет

и правна помощ (мярка В), правото на контакт с роднини, работодатели и консулски служби (мярка Г), както и за специални гаранции за заподозрени лица или за обвиняеми, които са в уязвимо положение (мярка Д).

[…]

(6) До настоящия момент съгласно пътната карта са приети пет мерки относно процесуалните права в рамките на наказателното производство, а именно [Директива № 2010/64/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 20 октомври 2010 година относно правото на устен и писмен превод в наказателното производство (ОВ L 280, 2010 г., стр. 1), Директива № 2012/13/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 22 май 2012 година относно правото на информация в наказателното производство (ОВ L 142, 2012 г., стр. 1), Директива 2013/48, Директива (ЕС) 2016/343 на Европейския парламент и на Съвета от 9 март 2016 година относно укрепването на някои аспекти на презумпцията за невиновност и на правото на лицата да присъстват на съдебния процес в наказателното производство (ОВ L 65, 2016 г., стр. 1) и Директива (ЕС) 2016/800 на Европейския парламент и на Съвета от 11 май 2016 година относно процесуалните гаранции за децата, които са заподозрени или обвиняеми в рамките на наказателното производство (ОВ L 132, 2016 г., стр. 1)].

[…]

(17) В съответствие с член 6, параграф 3, буква в) от [Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи, подписана в Рим на 4 ноември 1950 г. (наричана по-нататък „ЕКПЧ“)], заподозрени и обвиняеми, които не разполагат с достатъчно средства, за да платят за помощ от адвокат, трябва да имат правото на правна помощ, когато интересът на правосъдието изисква това. Това минимално правило позволява на държавите членки да извършват проверка на средствата, проверка на целесъобразността или и двете. Прилагането на тези проверки не следва да ограничава или да дерогира правата и процесуалните гаранции, предоставени съгласно Хартата и ЕКПЧ, съобразно тълкуването на [Съда] и на [Европейския съд по правата на човека].

(18) Държавите членки следва да установят практически правила във връзка с предоставянето на правна помощ. Такива правила биха могли да определят, че правна помощ се предоставя по искане на заподозрян, обвиняем или искано за предаване лице. С оглед на конкретните потребности на уязвимите лица, такова искане обаче не следва да бъде материално условие за предоставянето на правна помощ.

(19) Компетентните органи следва да предоставят правна помощ без ненужно забавяне и най-късно преди разпита на съответното лице от полицията, от друг правоохранителен или съдебен орган, или преди конкретните следствени действия или действия по събиране на доказателства, посочени в настоящата директива, да бъдат извършени. Ако компетентните органи нямат възможност да направят това, те следва поне да предоставят спешна или временна правна помощ преди такъв разпит или преди извършването на такива следствени действия или действия по събиране на доказателства.

[…]

(23) При изпълнението на настоящата директива държавите членки следва да гарантират зачитането на основното право на правна помощ, предвидено в Хартата и ЕКПЧ. При това те следва да спазват Принципите и ръководните насоки на Организацията на обединените нации относно достъпа до правна помощ в системите за наказателно правосъдие.

(24) Без да се засягат разпоредбите на националното право относно задължителното присъствие на адвокат, компетентен орган следва да реши без ненужно забавяне дали да се предостави правна помощ или не. Компетентният орган следва да бъде независим орган, който е компетентен за вземането на решения относно предоставянето на правна помощ, или съд, включително едноличен съдебен състав. В спешни случаи временното участие на полицията и прокуратурата следва обаче също да бъде възможно, доколкото това е необходимо за предоставянето на правна помощ своевременно“.

10 Съгласно член 1 от тази директива, който е озаглавен „Предмет“:

„1. С настоящата директива се установяват общи минимални правила относно правото на правна помощ за:

а) заподозрени и обвиняеми лица в рамките на наказателното производство; […]

[…]

2. Настоящата директива допълва директиви [2013/48] и [2016/800]. Настоящата директива не може да се тълкува в смисъл, който ограничава правата, предвидени в тези директиви“.

11 Член 2 от Директива 2016/1919 е озаглавен „Приложно поле“ и параграфи 1 и 2 от него предвиждат:

„1. Настоящата директива се прилага по отношение на заподозрени и обвиняеми лица в рамките на наказателно производство, които имат право на достъп до адвокат съгласно [Директива 2013/48] и които:

а) са задържани;

б) трябва да бъдат подпомагани от адвокат в съответствие с правото на Съюза или националното право; или

в) трябва или е позволено да присъстват на следствени действия или действия по събиране на доказателства, включително следните като минимум:
i) разпознаване;
ii) очна ставка;
iii) възстановка на местопрестъплението.

2. Настоящата директива се прилага също така, при арест в изпълняващата държава членка, по отношение на искани за предаване лица, които имат право на достъп до адвокат съгласно Директива [2013/48]“.

12 Член 4 от Директива 2016/1919, озаглавен „Правна помощ в наказателно производство“, гласи:

„1. Държавите членки гарантират, че заподозрени и обвиняеми, които не разполагат с достатъчно средства, за да платят за помощ от адвокат, имат право на правна помощ, когато интересът на правосъдието изисква това.

2. Държавите членки могат да извършват проверка на средствата, проверка на целесъобразността, или и двете, за да определят дали да се предостави правна помощ в съответствие с параграф 1.

[…]

5. Държавите членки гарантират, че правна помощ се предоставя без ненужно забавяне и най-късно преди разпита от полицията, от друг правоприлагащ или съдебен орган, или преди следствените действия или действията по събиране на доказателства, посочени в буква в) от член 2, параграф 1 да бъдат извършени.

[…]“.

13 Съгласно член 8 от тази директива, озаглавен „Средства за правна защита“:

„Държавите членки гарантират, че заподозрените, обвиняемите и исканите за предаване лица разполагат с ефективни средства за правна защита съгласно националното право в случай на нарушаване на правата им по настоящата директива“.

14 Член 9 от посочената директива, озаглавен „Уязвими лица“, гласи:

„Държавите членки гарантират, че при прилагането на настоящата директива се вземат предвид особените нужди на уязвими заподозрени, обвиняеми и искани за предаване лица“.

15 Член 11 от същата директива, озаглавен „Запазване на нивото на закрила“, предвижда:

„Настоящата директива не се тълкува като ограничение или дерогация от което и да е от правата и процесуалните гаранции, гарантирани от Хартата, ЕКПЧ или други релевантни разпоредби на международното право или правото на някоя от държавите членки, осигуряващи по-високо ниво на защита“.

Препоръката на Комисията

16 Съображения 1, 6, 7, 11 и 13 от Препоръката на Комисията гласят:

„(1) Целта на настоящата препоръка е да се насърчат държавите членки да укрепят процесуалните права на всички заподозрени или обвиняеми, които не са в състояние да разбират и да участват ефективно в наказателното производство поради възрастта си, умственото или физическото си състояние или поради увреждания („уязвими лица“).

[…]

(6) Своевременното установяване и признаване на уязвимостта на лице, което е заподозряно или обвиняемо в рамките на наказателно производство, е от особено значение. За тази цел следва да се извършва първоначална преценка от полицейските служители, правоприлагащите или съдебните органи. Компетентните органи следва също така да могат да искат от независим експерт да провери степента на уязвимост, нуждите на уязвимото лице и доколко предприетите или планираните спрямо него мерки са подходящи.

(7) Заподозрените или обвиняемите лица или техните адвокати следва да имат правото да оспорят, в съответствие с националното право, преценката за евентуалната им уязвимост, извършена в рамките на наказателното производство, особено ако това значително би попречило или ограничило упражняването на основните им права. Това право не води до пораждане на задължение за държавите членки за осигуряване на специална процедура за обжалване, отделен механизъм или процедура за оспорване на подобен пропуск или отказ.

[…]

(11) Лицата, признати за особено уязвими, не са в състояние да следят и разбират наказателното производство. За да се гарантира съблюдаването на правата им на справедлив съдебен процес, те следва да не могат да се отказват от правото си на адвокат.

[…]

(13) Уязвимите лица не винаги са в състояние да разберат съдържанието на полицейските разпити, на които са подложени. За да се избегне оспорване на казаното по време на разпита и съответно ненужното му повтаряне, на разпитите следва да се прави аудиовизуален запис“.

17 Точка 4 от тази препоръка се съдържа в раздел 2 от нея, озаглавен „Установяване на статут на уязвимо лице“. Съгласно точка 4:

„Статутът на лицето като уязвимо следва да бъде установен и признат възможно най-бързо. Държавите членки следва да гарантират, че всички компетентни органи могат да поискат извършването на медицински преглед от независим специалист с цел установяване на статута на уязвимите лица и определяне на степента им на уязвимост и специфичните им нужди. Този специалист може да дава обосновано становище относно това доколко предприетите или планираните спрямо уязвимото лице мерки са подходящи“.

18 Раздел 3 от посочената препоръка, озаглавен „Права на уязвимите лица“, включва десет части, четири от които са озаглавени „Недискриминация“, „Презумпция за уязвимост“, „Право на достъп до адвокат“ и „Записване на разпитите“. Точка 6 от същата препоръка, която се съдържа в първата от тези четири части, гласи:

„Процесуалните права, предоставени на уязвимите лица, следва да бъдат зачитани по време на цялото наказателно производство като се вземат предвид естеството и степента на уязвимост на лицата“.

19 Точка 7 от Препоръката на Комисията, която се съдържа в частта, озаглавена „Презумпция за уязвимост“, гласи:

„Държавите членки следва да въведат презумпция за уязвимост, по-специално по отношение на лица с тежки психологични, умствени, физически или сетивни увреждания, психични заболявания или когнитивни разстройства, които им пречат да разбират и да участват ефективно в производството“.

20 Съгласно точка 11 от тази препоръка, която се съдържа в частта, озаглавена „Право на достъп до адвокат“:

„Ако уязвимото лице не е в състояние да разбира и следва производството, то следва да не може да се откаже от правото си на достъп до адвокат съгласно Директива [2013/48]“.

21 Точка 13 от посочената препоръка, която се съдържа в частта, озаглавена „Записване на разпитите“, предвижда:

„За всички разпити на уязвимите лица във фазата на досъдебното разследване следва да се изготвят аудиовизуални записи“.

Полското право

22 Съгласно член 6 от Ustawa — Kodeks postępowania karnego (Закон — Наказателно-процесуален кодекс) от 6 юни 1997 г. (Dz. U., 2022 г., позиция 1375), в редакцията му, приложима към наказателното производство в главното производство (наричан по-нататък „НПК“), обвиняемият има право на защита, включително правото да бъде подпомаган от адвокат. Той се уведомява за това право.

23 Член 79, параграф 1 от НПК предвижда, че обвиняемият трябва да има защитник в наказателното производство, ако съществува основателно съмнение, че към момента на извършване на деянието не е бил в състояние да разбира значението на деянието или да ръководи постъпките си или способността му за това е била значително ограничена (т. 3), и ако съществува основателно съмнение дали психичното му състояние му позволява да участва в производството или да води защитата си самостоятелно и разумно (т. 4). Освен това член 79, параграф 3 от НПК гласи, че в случаите, посочени по-специално в член 79, параграф 1, участието на защитник е задължително в съдебното заседание, както и в заседанията, на които обвиняемият е длъжен да присъства.

24 Съгласно член 168a от НПК доказателствата не може да се приемат за недопустими само защото са събрани в нарушение на процесуалните правила или чрез престъпление по смисъла на член 1, параграф 1 от Наказателния кодекс, освен ако не са събрани при изпълнението на служебните задължения на орган на власт по повод на: убийство, умишлено нанасяне на телесна повреда или противозаконно лишаване от свобода.

25 Член 300 от НПК се отнася до правото на заподозрения на информация. В това отношение преди първия си разпит заподозреният трябва да бъде уведомен за правото си да дава обяснения, да отказва да дава обяснения и да отговаря на въпроси, да бъде информиран за съдържанието на обвинението и неговите изменения, да прави искания за извършване на следствени действия или събиране на доказателства, да бъде подпомаган от защитник, включително да поиска служебен защитник в определени случаи, за които трябва да бъде

уведомен, да се запознае с материалите по окончателната преписка по наказателното разследване и с правата, посочени в член 301 от НПК, както и със задълженията и последиците, посочени в член 74 от НПК. Заподозреният трябва да получи тази информация писмено и да потвърди чрез подпис получаването ѝ.

26 Съгласно член 301 от НПК по искане на заподозрения той се разпитва с участието на упълномощен защитник. Неявяването на защитник не е пречка за разпита.

27 Съгласно член 344a от НПК сезираният съд връща делото на прокурора с цел допълване на следствените действия или доказателствата, ако материалите по делото сочат съществени пропуски в производството, и особено необходимост от събиране на още доказателства, а извършването на съответните процесуални действия от съда би създало значителни затруднения. Когато връща делото на прокурора, съдът дава насоки за по-нататъшното разследване и, ако е необходимо, подходящите мерки, които следва да се вземат. Страните могат да обжалват това определение.

Спорът в главното производство и преюдициалните въпроси

28 Sąd Rejonowy we Włocławku (Районен съд Влоцлавек, Полша), запитващата юрисдикция по настоящото дело, провежда наказателно производство, образувано срещу K.P.

29 Според предоставените от запитващата юрисдикция данни наказателното преследване е образувано в следния контекст. На 22 юли 2022 г., уведомени за катастрофа между две моторни превозни средства, полицейски служители задържат K.P. Той е бил извън автомобила, бил нервен, и говорел объркано и несвързано.

30 Полицейските служители поискали от него да предаде всички притежавани от него предмети, притежаването на които може да е забранено. K.P. извадил от чанта найлонови торбички, съдържащи бял прах и сухо зелено вещество. Тези вещества са иззети и впоследствие е установено, че са съответно амфетамин и канабис.

31 След задържането му K.P. е отведен в болница, където му е взета кръв за изследване дали е употребявал наркотични вещества. Срещу него е повдигнато обвинение за притежаване на наркотични вещества.

32 K.P. е уведомен за правото да упълномощи защитник по свой избор, както и за възможността да ползва служебен защитник поради икономическото си положение. Той също така е уведомен за правото си да дава обяснения, да отказва да дава обяснения и да отговаря на въпроси. В протокола от разпита полицейският служител е отбелязал, че „според неговите изявления [K.P.] е здрав, не провежда и не е провеждал психиатрично, медикаментозно или неврологично лечение“.

33 K.P. не се е отказал от правото си на защита от адвокат, но и не е поискал да се свърже с такъв. Няма данни полицейският служител да е извършил преглед на K.P., за да установи дали по време на разпита му той е бил под въздействието на наркотици или вещества, които ограничават способността за възприемане или възпроизвеждане на фактите, или дали е бил под въздействието на наркотични вещества.

34 Веществата, които K.P. е държал и които са иззети, както и взетите в болницата кръвни проби са изследвани от вещо лице. Предвид концентрацията на амфетамин в тези проби е направено заключението, че при вземането на кръв K.P. се е намирал „под въздействието на упойващо вещество, което има действие, подобно на алкохола“. Така на 7 август 2022 г. срещу него е повдигнато обвинение за това, че е управлявал автомобил под въздействието на упойващо вещество, което има действие, подобно на алкохола.

35 На 14 октомври 2022 г. обвинителният акт му е връчен в психиатричното отделение на болницата, в която е бил настанен. Той е разпитан без присъствието на защитник, като освен това прокурорът не е поискал да бъде назначен служебен защитник, който да го подпомага. На разпита не е направен аудио-визуален запис.

36 На 22 август 2022 г., преди разпита, психиатър, лекувал K.P. по-рано, е заявил по време на собственото си изслушване, че психическото състояние на K.P., тоест засилването на симптомите на психичното му заболяване, не му позволява да участва в процесуални действия, като това състояние може да продължи поне няколко седмици. Освен това от медицинското досие на K.P., предадено на прокурора по негово искане на 23 септември 2022 г., е видно, че между 30 юни 2021 г. и 22 юли 2022 г. K.P. е пребивавал многократно в психиатрична болница за лечение на шизофрения и шизоафективно разстройство. От него следва също, че първоначално е бил диагностициран с психично разстройство и разстройство, причинено от редовна употреба на наркотични и психоактивни вещества, и психотично разстройство.

37 На 15 декември 2022 г. обвинителният акт е внесен в запитващата юрисдикция.

38 На 28 февруари 2023 г. тази юрисдикция решава на основание член 344, параграф 1 от НПК да върне делото на прокурора за извършване на допълнителни следствени действия, а именно разпит на K.P. в присъствието на защитник и изготвяне на заключение от вещи лица психиатри относно психичното състояние на K.P. в момента на извършване на деянията и по време на образуваното срещу него наказателно производство.

39 Това определение обаче е отменено от Sąd Okręgowy we Włocławku (Окръжен съд Влоцлавек, Полша) по частен протест на прокуратурата. Делото е върнато на запитващата юрисдикция за по-нататъшно разглеждане.

40 В рамките на това производство тази юрисдикция посочва, че е констатирала по-специално, че в досъдебното производство не е била извършена никаква индивидуална преценка, за да се провери дали K.P. се намира в уязвимо положение, което налага назначаването на служебен защитник. Не било установено и дали психичното му здраве му позволява да участва в производството или да води защитата си самостоятелно и разумно.

41 Въз основа на тези констатации запитващата юрисдикция стига до извода, че по този начин K.P. е бил лишен, от една страна, от минималната защита, на която би имал право съгласно Директива 2016/1919 като заподозрян и потенциално уязвимо лице, и от друга страна, от правата, на които всички заподозрени биха могли да се позовават съгласно Директиви 2012/13 и 2013/48. Става въпрос основно за гарантирането на правото на достъп до адвокат на лицата, по отношение на които съществува презумпция за уязвимост, и за правото на последните да ползват правна помощ от момента, в който са заподозрени в извършването на престъпление.

42 Според запитващата юрисдикция това положение произтича от липсата на правилно и цялостно транспониране на тези директиви, както и от неприлагането на препоръката на Комисията в полския правен ред. Ето защо, на първо място, следвало да се определи дали релевантните разпоредби на посочените директиви отговарят на критериите за директен ефект.

43 Освен това запитващата юрисдикция отбелязва, че действащите наказателно-процесуални правила не предлагат достатъчно точни решения, които да гарантират на всяко лице, спрямо което се прилагат Директиви 2013/48 и 2016/1919, пълния обем на правата, които тези директиви предвиждат, като правото на незабавен достъп до адвокат, правото да ползва адвокатска защита от най-ранния етап на досъдебното производство или правото нуждите му да бъдат установени незабавно, преди да бъде разпитан в качеството на заподозрян. Ако тези норми не могат да се тълкуват в съответствие с правото на Съюза, запитващата юрисдикция иска да се установи, на второ място, дали не само националните съдилища, но по-общо всички национални правоохранителни органи са длъжни да оставят без приложение посочените норми.

44 На трето място, в акта за преюдициално запитване запитващата юрисдикция посочва, че се стреми да „установи ефективното правно средство за защита“, което може да отстрани последиците от нарушението на правата, от които заподозреният е трябвало да се ползва в предходните етапи на производството по Директива 2016/1919. За тази цел тя се позовава на член 8 от тази директива и на член 12 от Директива 2013/48, както и на практиката на Европейския съд по правата на човека.

45 На четвърто място, запитващата юрисдикция иска да се установи положението на заподозрян или обвиняем, за който е установено, че е уязвимо лице, на което незабавно трябва да се предостави правна помощ в съответствие с Директива 2016/1919. Тази юрисдикция иска да се установи дали националните органи като прокурора, които участват и ръководят досъдебната фаза на наказателното производство, са длъжни да осигурят ефективна правна защита съгласно тази директива, когато съответното престъпление се наказва с лишаване от свобода. Освен това ефективното прилагане на правото на Съюза изисквало независимост и безпристрастност на съдилищата, но също и на прокуратурата, която води наказателни производства по дела, които имат връзка с правото на Съюза.

46 При тези обстоятелства Sąd Rejonowy w Włocławku (Районен съд Влоцлавек) решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:

„1) Трябва ли член 2, параграф 1, буква б), член 4, параграф 5 и член 9 във връзка със съображения 18, 19, 24 и 27 от [Директива 2016/1919] във връзка с нормите на член 3, параграф 2, букви а) и в) и параграф 3, буква а) от [Директива 2013/48] съгласно тълкуването, произтичащо от раздели 6, 7, 11 и 13 от [Препоръката на Комисията], да се тълкуват в смисъл, че въвеждат императивна норма с директен ефект, която води до недопустимост на процесуалното действие разпит на уязвимо лице, ако е извършено без участието на защитник при наличието на обективни фактически предпоставки за предоставянето на правна помощ, когато същевременно органът на досъдебното производство не предоставя служебно правна помощ (включително спешна или временна) без неоправдано забавяне и преди съответното лице [в конкретния случай

уязвимото лице] да бъде разпитано от полицията, от друг правоохранителен орган или от съдебен орган или преди извършването на конкретни следствени действия или действия по събиране на доказателства?

2) Трябва ли член 2, параграф 1, буква б), член 4, параграф 5 и член 9 във връзка със съображения 18, 19, 24 и 27 от [Директива 2016/1919] във връзка с нормата на член 1, параграф 2 от [тази директива] съгласно тълкуването, произтичащо от раздели 6, 7, 11 и 13 от [Препоръката на Комисията], въпреки фактическите предпоставки за незабавно установяване на статута на лицето да се тълкуват в смисъл, че неизвършването на процесуални действия за установяване на потенциалната уязвимост или непризнаването на лицето за уязвимо, както и невъзможността за оспорване на преценката на потенциалната уязвимост и непредоставянето на служебен защитник на такова лице без неоправдано забавяне в никакъв случай не са допустими при дела относно престъпления, които се наказват с лишаване от свобода, а обстоятелствата, поради които не са предприети действия за установяване на статута на лицето и не му е предоставен служебен защитник, трябва да са изрично посочени в принципно подлежащото на обжалване решение да се пристъпи към разпит в отсъствието на адвокат?

3) Трябва ли член 2, параграф 1, буква б), член 4, параграф 5 и член 9 във връзка със съображения 18, 19, 24 и 27 от [Директива 2016/1919] във връзка с нормата на член 1, параграф 2 от [същата директива] съгласно тълкуването, произтичащо от раздел 3, точка 7 от [Препоръката на Комисията], да се тълкуват в смисъл, че щом държавата членка не е въвела презумпция за уязвимост в рамките на наказателното производство, това трябва да се тълкува в смисъл, че осуетява възможността на заподозряното лице да ползва гаранциите по член 9 от [Директива 2016/1919] съгласно тълкуването, произтичащо от раздел 11 от [Препоръката на Комисията], и следователно правосъдните органи са длъжни в такъв случай да приложат пряко разпоредбите на Директивата?

4) При утвърдителен отговор на поне един от първите три въпроса трябва ли посочените в тях разпоредби на двете директиви да се тълкуват в смисъл, че не допускат национални разпоредби като:
   а) член 301, второ изречение от [НПК], съгласно който разпитът на заподозрян се извършва с участието на упълномощен защитник само по искане на заподозрения, а неявяването на защитник не е пречка за разпита;
   б) член 79, параграф 1, точки 3 и 4 от [НПК], съгласно който в наказателното производство обвиняемият (заподозреният) трябва да има защитник, ако съществува основателно съмнение, че към момента на извършване на деянието не е бил в състояние да разбира значението на деянието или да ръководи постъпките си или способността му за това е била значително ограничена, и ако съществува основателно съмнение дали психичното му състояние му позволява да участва в производството или да води защитата си самостоятелно и разумно?

5) Трябва ли да се приеме, че член 3, параграф 2, буква а) във връзка с член 3, параграф 3, буква б) от [Директива 2013/48] във връзка с принципа на предимство и принципа на директния ефект на директивите задължава органите на досъдебното производство, съдилищата и всички държавни органи да оставят без приложение несъвместимите с

Директивата разпоредби на националното право като посочените в четвъртия въпрос и вследствие на това — поради изтичането на срока за транспониране — вместо националната норма да прилагат упоменатите норми на Директивата с директен ефект?

6) Трябва ли член 2, параграф 1, буква б), член 4, параграф 5 и член 9 във връзка със съображения 19, 24 и 27 от [Директива 2016/1919] да се тълкуват в смисъл, че когато не е взето решение по въпроса или не е предоставена служебно правна помощ на уязвимо лице или на лице, за което съществува презумпция за уязвимост в съответствие с раздел 3, точка 7 от [Препоръката на Комисията], а впоследствие полицейски или друг правоохранителен орган е извършил следствени действия с участието на такова лице, включително действия, които не могат да бъдат повторени пред съда, националният съд, който разглежда наказателното дело, както и всички други държавни органи, които участват в осъществяването на правосъдието (тоест и органите на досъдебното производство), са длъжни да оставят без приложение несъвместимите с [тази] директива разпоредби на националното право като посочените в четвъртия въпрос и вследствие на това — поради изтичането на срока за транспониране — вместо националната норма да прилагат упоменатите норми на [посочената] директива с директен ефект, дори ако след приключване на разследването (от разследващия полицай или следователя) и внасянето на обвинителния акт в съда от прокурора лицето е упълномощило защитник по свой избор?

7) Трябва ли член 2, параграф 1, буква б), член 4, параграф 5 и член 9 във връзка със съображения 19, 24 и 27 от [Директива 2016/1919] във връзка с нормата на член 1, параграф 2 от [Директива 2016/1919] съгласно тълкуването, произтичащо от раздели 6, 7, 11 и 13 от [Препоръката на Комисията], да се тълкуват в смисъл, че държавата членка е длъжна да гарантира незабавно установяване и признаване на уязвимостта на заподозрения, както и служебна правна помощ за заподозрените и обвиняемите в наказателното производство, за които съществува презумпция за уязвимост или са уязвими лица, като тази помощ е задължителна дори когато няма отправено искане от страна на компетентния орган до независим специалист да провери степента на уязвимост, нуждите на уязвимото лице и доколко предприетите или планираните спрямо него мерки са подходящи, докато не бъде извършена надлежна преценка от независим специалист?

8) При утвърдителен отговор на седмия въпрос трябва ли посочените разпоредби на [Директива 2016/1919] и на [Препоръката на Комисията] да се тълкуват в смисъл, че не допускат национална правна уредба като член 79, параграф 1, точки 3 и 4 от [НПК], съгласно която в наказателното производство обвиняемият трябва да има защитник само ако съществува основателно съмнение, че към момента на извършване на деянието не е бил в състояние да разбира значението на деянието или да ръководи постъпките си или че способността му за това е била значително ограничена, и ако съществува основателно съмнение дали психичното му състояние му позволява да участва в производството или да води защитата си самостоятелно и разумно?

9) Трябва ли член 2, параграф 1, буква б), член 4, параграф 5 и член 9 във връзка със съображения 19, 24 и 27 от [Директива 2016/1919] във връзка с нормата на член 1, параграф 2 от [Директива 2016/1919] съгласно тълкуването, произтичащо от раздели 6, 7, 11 и 13 от [Препоръката на Комисията], а също и правилото относно презумпцията за уязвимост да се тълкуват в смисъл, че най-късно преди първия разпит на заподозрения от полицията или от друг компетентен орган компетентните органи (прокуратура,

полиция) са длъжни незабавно да извършат процесуалните действия за установяване и признаване на уязвимостта на заподозрения в наказателното производство и да му гарантират предоставяне на правна помощ или спешна (временна) помощ, а също и да не пристъпват към разпит на заподозрения, докато служебно не му бъде предоставена правна помощ или не му бъде осигурена спешна (временна) помощ[?]

10) При утвърдителен отговор на деветия въпрос трябва ли член 2, параграф 1, буква б), член 4, параграф 5 и член 9 във връзка със съображения 19, 24 и 27 от [Директива 2016/1919] във връзка с нормата на член 1, параграф 2 от тази директива, съгласно тълкуването, произтичащо от раздели 6, 7, 11 и 13 от [Препоръката на Комисията], да се тълкуват в смисъл, че задължават държавите членки изрично да определят в националното си законодателство основанията и критериите за дерогиране на правилото за незабавно установяване и признаване на уязвимостта на заподозрения в наказателното производство и да му гарантират предоставяне на правна помощ или спешна (временна) помощ, а всяка евентуална дерогация следва да е пропорционална, ограничена във времето и да не засяга принципа на справедливост на производството и освен това следва да има процесуалната форма на акт за разрешаване на временна дерогация, по отношение на който страните по принцип следва да имат правото да изискат съдебен контрол?

11) Трябва ли член 19, параграф 1, втора алинея ДЕС и член 47 от [Хартата] във връзка с член 3, параграф 2, буква а) и параграф 3, букви а) и б) от [Директива 2013/48] във връзка с член 1, параграф 2 и съображение 27 и във връзка с член 8 от [Директива 2016/1919] да се тълкува в смисъл, че когато процесуалният орган не е предоставил и не е посочил причините за невземането на решение да се предостави служебно правна помощ на лице, за което съществува презумпция за уязвимост и/или е уязвимо лице (в съответствие с [точки 7 и 11 от Препоръката на Комисията]), това лице има право на ефективни правни средства за защита, а за такова средство следва да се приеме националният процесуалноправен институт по член 344a от [НПК], а именно връщането на делото на прокурора с цел:
    а) органът на досъдебното производство да предприеме действия за установяване и признаване на уязвимостта на заподозрения в наказателното производство;
    б) да се даде възможност на заподозрения да се консултира със защитник преди разпита;
    в) разпитът на заподозрения да се проведе в присъствието на защитник и да му бъде направен аудио-визуален запис;
    г) да се даде възможност на защитника да се запознае с материалите по делото, и да се направят евентуални доказателствени искания от уязвимото лице и служебно назначения му или избран от него адвокат?

12) Трябва ли член 4 от [Хартата] във връзка с член 6, параграф 1 и член 2 ДЕС, както и член 6, параграф 3 ДЕС във връзка с член 3 от [ЕКПЧ] […] във връзка с презумпцията за уязвимост съгласно препоръка 7 от [Препоръката на Комисията], да се тълкува в смисъл, че провеждането на разпит на заподозрения от полицейски служител или друго лице с правомощия да извършва следствени действия, в условията на психиатрична болница, без отчитане на състоянието на несигурност, в условията на особено ограничена свобода на изразяване и своеобразна психическа беззащитност и в отсъствието на адвокат представлява нечовешко отношение и затова въобще извършеното по този начин процесуално действие разпит е недопустимо като противоречащо на основните права на Съюза?

13) При утвърдителен отговор на дванадесетия въпрос трябва ли посочените в него разпоредби да се тълкуват в смисъл, че оправомощават (съответно задължават) [i)] националния съд, който разглежда наказателно дело от обхвата на [Директива 2016/1919] във връзка с препоръка 7 от [Препоръката на Комисията], и от обхвата на [Директива 2013/48], а също и [ii)] всички други органи на наказателното производство, които извършват процесуални действия по делото, да оставят без приложение несъвместимите с Директива [2016/1919] разпоредби на националното право, и по-конкретно да оставят без приложение член 168а от [НПК], и вследствие на това — поради изтичането на срока за транспониране — вместо националната норма да прилагат упоменатите норми на [тази] директива с директен ефект, дори ако след приключване на разследването (от разследващия полицай или следователя) и внасянето на обвинителния акт в съда от прокурора лицето е упълномощило защитник по свой избор?

14) Трябва ли член 2, параграф 1, буква б), член 4, параграф 5 и член 9 във връзка със съображения 19, 24 и 27 от [Директива 2016/1919] във връзка с член 3, параграф 2, букви а), б) и в) и параграф 3, буква б) от [Директива 2013/48] във връзка с член 19, параграф 1, втора алинея ДЕС, както и принципът на ефективност в правото на Съюза да се тълкуват в смисъл, че в досъдебната фаза на наказателното производство прокурорът е длъжен да действа в пълно съответствие с имащите директен ефект изисквания на Директива 2016/1919 и съответно да гарантира, че ползващите се със защитата по тази директива заподозрени или обвиняеми лица ще разполагат в процеса с осигурена ефективна правна защита, считано от настъпването на по-ранния от следните моменти:
   а) преди да бъдат разпитани от полицията или от друг правоохранителен орган или от съдебен орган;
   б) при извършването на следствено действие или на друго действие по събиране на доказателства от страна на разследващите или на други компетентни органи съгласно член 3, параграф 3, буква в) от [Директива 2013/48];
   в) без неоправдано забавяне след задържането (под което следва да се разбира и престой в психиатрична болница), като при необходимост той е длъжен да остави без последици евентуалните заповеди на горестоящите прокурори, ако е убеден, че изпълнението им би довело до нарушаване на ефективната защита на заподозрян, за когото съществува презумпция за уязвимост, включително на правото му на справедлив съдебен процес или на друго негово право по Директива 2016/1919 във връзка с Директива [2013/48]?

15) При утвърдителен отговор на четиринадесетия въпрос трябва ли член 19, параграф 1, втора алинея ДЕС, който закрепва принципа на ефективната правна защита, във връзка с член 2 ДЕС и във връзка с принципа на зачитане на правовата държава съгласно тълкуването му в практиката на Съда [решение на Съда от 27 май 2019 г., OG и PI (Прокуратури на Любек и на Цвикау), C-508/18 и C-82/19 PPU, EU:C:2019:456], както и принципът на съдийската независимост по член 19, параграф 1, втора алинея ДЕС и член 47 от [Хартата] съгласно тълкуването му в практиката на Съда (вж. решение от 27 февруари 2018 г., Associação Sindical dos Juízes Portugueses, C-64/16, EU:C:2018:117), да се тълкуват в смисъл, че предвид възможността главният прокурор и горестоящите прокурори да дават указания, задължаващи долустоящите прокурори да не прилагат определени разпоредби на правото на Съюза с директен ефект или затрудняващи прилагането на такива разпоредби, тези принципи не допускат национално законодателство, съгласно което прокуратурата е пряко зависима от орган

на изпълнителната власт, а именно от министъра на правосъдието, нито допускат национални правни уредби, които ограничават независимостта на прокурора при прилагането на правото на Съюза, и по-конкретно […] член 1, параграф 2, член 3, параграф 1, точки 1 и 3 и член 7, параграфи 1—6 и 8, а също и член 13, параграфи 1 и 2 от Prawo o prokuraturze (Закон за прокуратурата) от 28 януари 2016 г. (Dz. U., 2016 г., позиция 176, изменен), които оправомощават министъра на правосъдието, който същевременно е главен прокурор и ръководител на прокуратурата, да издава указания, които са задължителни за долустоящите прокурори включително в частта, в която ограничават или затрудняват прякото прилагане на правото на Съюза?“.

Производството пред Съда

47 Запитващата юрисдикция иска от Съда да разгледа настоящото преюдициално запитване по реда на бързото производство по член 105, параграф 1 от Процедурния правилник на Съда. С определение от 8 ноември 2023 г., Barało (C-530/23, EU:C:2023:927), след изслушване на съдията докладчик и генералния адвокат председателят на Съда решава да отхвърли това искане.

По преюдициалните въпроси

48 Поставените от запитващата юрисдикция въпроси се отнасят основно до тълкуването на няколко разпоредби от Директиви 2013/48 и 2016/1919. С тези въпроси запитващата юрисдикция иска преди всичко да се определи обхватът на правото на достъп до адвокат и на правото на правна помощ на уязвимо лице.

49 Въпроси, свързани с няколко понятия от правото на Съюза, както и с различни процесуални аспекти, като определянето на директния ефект на някои разпоредби от Директиви 2013/48 и 2016/1919 или евентуалното задължение за въвеждане на правни средства за защита, наложено с тези директиви, обаче се добавят към основния предмет на преюдициалното запитване и се припокриват във формулировката на различните преюдициални въпроси.

50 Предвид взаимовръзката между всички тези въпроси, на първо място, следва да се разгледат заедно въпроси от първи до десети, тринадесети и четиринадесети, доколкото се отнасят до обхвата на правото на достъп до адвокат и на правото на правна помощ на уязвимо лице, както и до последиците от евентуално несъответствие на национално законодателство със задълженията, произтичащи от Директиви 2013/48 и 2016/1919, на второ място, вторият, десетия и единадесетият въпрос, доколкото се отнасят до изискването за ефективни правни средства за защита в случай на нарушение на правата, предвидени в тези директиви, и до допустимостта на доказателствата, на трето място, дванадесетият въпрос и накрая, на четвърто място, петнадесетият въпрос.

По въпроси от първи до десети, тринадесети и четиринадесети, доколкото се отнасят до обхвата на правото на достъп до адвокат и на правото на правна помощ на уязвимо лице, както и до последиците от евентуално несъответствие на

национално законодателство със задълженията, произтичащи от Директиви 2013/48 и 2016/1919

51 С въпроси от първи до десети, тринадесети и четиринадесети въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали член 1, параграф 2, член 2, параграф 1, буква б), член 4, параграф 5 и член 9 от Директива 2016/1919 във връзка с член 3, параграф 2, букви а)—в) и член 3, параграф 3, букви а) и б) от Директива 2013/48 трябва да се тълкуват в смисъл, че държавите членки са длъжни, от една страна, да гарантират, че уязвимостта на обвиняем или заподозрян е установена и призната, преди обвиняемият или заподозреният да бъде разпитан в наказателното производство или преди да бъдат предприети конкретни действия по разследване или събиране на доказателства по отношение на него, и от друга страна, да му се осигури достъп до адвокат под формата на правна помощ за целите на това производство.

52 С тези въпроси запитващата юрисдикция разглежда няколко проблема, които следва да бъдат разгледани последователно. Най-напред следва да се определи съответното приложно поле на Директиви 2013/48 и 2016/1919 и начинът, по който те са свързани помежду си. По-нататък следва да се прецени обхватът на правото на достъп до адвокат и на правото на правна помощ на уязвимо лице. Накрая, за да се даде пълен отговор на тази юрисдикция, е необходимо да се разгледат последиците от евентуално несъответствие на национално законодателство със задълженията, произтичащи от Директиви 2013/48 и 2016/1919.

По приложното поле съответно на Директиви 2013/48 и 2016/1919, и връзката между тях

53 От член 1, параграф 2 от Директива 2016/1919 изрично следва, че тя допълва Директива 2013/48, като правото на правна помощ е свързано с упражняването на правото на достъп до адвокат. Освен това член 2, параграф 1, букви а)—в) от Директива 2016/1919 предвижда, че тя се прилага по отношение на заподозрени или обвиняеми лица в рамките на наказателно производство, които имат право на достъп до адвокат съгласно Директива 2013/48 и които или са задържани, или трябва да бъдат подпомагани от адвокат в съответствие с правото на Съюза или националното право, или трябва или е позволено да присъстват на определени следствени действия или действия по събиране на доказателства.

54 Член 3, параграф 2, букви а)—г) от Директива 2013/48 обаче гласи, че заподозрените и обвиняемите в наказателно производство при всички положения имат достъп до адвокат в четири хипотези. Така това право трябва да им бъде гарантирано, първо, преди да бъдат разпитани от полицията или от друг правоохранителен орган или от съдебен орган, второ, при извършването на определени процесуално-следствени действия или действия по събиране на доказателства, трето, без неоправдано забавяне след задържането им, или четвърто, своевременно преди явяването им пред компетентен съд.

55 Следователно от тези различни разпоредби следва, че настъпването на събитията, изброени в член 3, параграф 2, букви а)—г) от Директива 2013/48, обуславя не само възникването на правото на достъп до адвокат, но едновременно с това и приложимостта на Директива 2016/1919 и установеното с нея право на правна помощ.

56 Това едновременно прилагане на защитата, предоставена от тези две директиви, произтича и от член 4, параграф 5 от Директива 2016/1919, който изрично задължава държавите членки да гарантират, че правната помощ се предоставя без ненужно забавяне и най-късно преди разпита от полицията, от друг правоприлагащ или съдебен орган, или преди следствените действия или действията по събиране на доказателства, посочени в член 2, параграф 1, буква в) от тази директива, да бъдат извършени.

57 Значението на ранното предоставяне на правна помощ се потвърждава от съображение 24 от посочената директива. От него следва, че временното участие на полицията и прокуратурата в процедурата по предоставяне на такава помощ следва да бъде възможно, когато участието се окаже необходимо в спешни случаи, за да се предостави такава помощ своевременно.

58 По този начин член 4, параграф 5 от Директива 2016/1919 изпълнява преследваната с тази директива цел, която, както се посочва в първо съображение от нея, е да се гарантира ефективност на правото на достъп до адвокат, както е предвидено в Директива 2013/48, като се предоставя помощ от адвокат, финансирана от държавите членки, за заподозрени и обвиняеми в рамките на наказателното производство.

59 Всъщност правото на достъп до адвокат е основен принцип, който трябва да позволи на заподозрените и обвиняемите реално и ефективно да упражнят правата си на защита. Ето защо заподозрените лица и тези лица трябва да имат достъп до адвокат без неоправдано забавяне, и във всички случаи, считано от настъпването на по-ранния от четири конкретни момента, изброени в член 3, параграф 2, букви а)—г) от Директива 2013/48, сред които е и разпитът от полицията (вж. в този смисъл решение от 14 май 2024 г., Стачев, C-571/24 PPU, EU:C:2024:399, т. 47 и 48). От това следва, че за да бъде ефективна тази помощ, самата правна помощ трябва да се предоставя на ранен етап на производството (вж. по аналогия решение от 19 септември 2019 г., Районна прокуратура Лом, C-467/18, EU:C:2019:765, т. 50).

По обхвата на правото на достъп до адвокат и на правото на правна помощ на уязвимо лице.

60 Що се отнася до положението на уязвимите лица, член 13 от Директива 2013/48 и член 9 от Директива 2016/1919 задължават държавите членки по сходен начин да гарантират, че при прилагането на тези директиви се вземат предвид особените нужди на уязвими заподозрени и обвиняеми.

61 Първо, Съдът е постановил в това отношение, че лицата с психични разстройства, попадат в категорията на уязвимите лица по член 13 (вж. в този смисъл решение от 19 септември 2019 г., Районна прокуратура Лом, C-467/18, EU:C:2019:765, т. 48). Тъй като, както бе посочено в точка 53 от настоящото решение, Директива 2016/1919 допълва Директива 2013/48 и двете директиви преследват общата цел да гарантират защитата на правата на заподозрените или обвиняемите в наказателното производство, съответното им приложно поле ratione personae не може да се различава. От това следва, че лицата с психични разстройства, също са част от категорията на уязвимите лица по смисъла на член 9 от Директива 2016/1919.

62 Второ, що се отнася до твърдяното задължение за държавите членки да въведат презумпция за уязвимост в рамките на наказателното производство, посочено от запитващата юрисдикция в третия ѝ въпрос, трябва да се констатира, че законодателят на Съюза не е уточнил обхвата на задължението, възложено на държавите членки по член 13 от Директива 2013/48 или по член 9 от Директива 2016/1919. Ето защо от тези две разпоредби не може да се направи извод, че при определени обстоятелства държавите членки са длъжни да установят презумпция за уязвимост на заподозрян или обвиняем.

63 Несъмнено е вярно, че Препоръката на Комисията, на която се позовава запитващата юрисдикция в подкрепа на преюдициалното си запитване, насърчава държавите членки да предвидят такава презумпция, по-специално що се отнася до лицата с психични разстройства, които им пречат да разбират и да участват ефективно в производството.

64 Тази препоръка обаче е необвързващ акт, който не може да бъде източник на задължения за държавите членки. Това важи в още по-голяма степен в контекста на минимална хармонизация, в която проектът за приемане на обвързващ текст относно специалните гаранции за заподозрени или обвиняеми, които са в уязвимо положение, припомнен в съображение 9 от Директива 2013/48 и в съображение 4 от Директива 2016/1919, не е конкретизиран от законодателя на Съюза.

65 В съображение 23 от Директива 2016/1919 се предвижда, че държавите членки следва да спазват Принципите и ръководните насоки на Организацията на обединените нации относно достъпа до правна помощ в системите за наказателно правосъдие.

66 Съгласно точка 23 от тези принципи и насоки обаче полицията, прокурорите и съдиите са длъжни да гарантират, че лицата, които се явяват пред тях и които не разполагат със средства, за да упълномощят адвокат и/или които са уязвими, се ползват от правна помощ. В точка 32 от посочените принципи и насоки се уточнява още, че е необходимо да се вземат специални мерки, за да се гарантира, че правната помощ е действително достъпна за групи със специфични нужди, включително психично болни и употребяващи наркотици лица.

67 Освен това съображение 51 от Директива 2013/48 гласи, че както прокуратурата, така и правоохранителните и съдебните органи следва да улесняват ефективното упражняване на предвидените в тази директива права от лицата, които са в потенциално слаба позиция. За тази цел, както следва от съображение 51, те трябва по-специално да вземат предвид всяка евентуална слабост, която засяга способността им да упражняват правото си на достъп до адвокат, и да вземат подходящи мерки, за да гарантират упражняването на тези права.

68 От това следва, че разследващите органи или всеки друг правоохранителен орган, като например прокурорите, трябва да се уверят, че уязвимостта на заподозрян или обвиняем е установена и призната преди заподозреният или обвиняемият да бъде разпитан в наказателното производство или преди да бъдат предприети конкретни действия по разследване или по събиране на доказателства по отношение на него, за да му се позволи, както бе посочено в точка 59 от настоящото решение, да упражни реално и ефективно правото си на защита.

69 Освен това от съображение 18 от Директива 2016/1919 следва, че като се имат предвид по-специално конкретните потребности на уязвимите лица, искането за правна помощ, подадено от заподозрян или обвиняем, не следва да бъде материално условие за предоставянето на тази помощ.

70 В този смисъл изглежда, че без да стига до въвеждане на презумпция за уязвимост по отношение на заподозрени или обвиняеми, законодателят на Съюза не е възнамерявал да обуслови предоставянето на правна помощ от искане на лицето в уязвимо положение.

71 Трето, изборът на държава членка да приложи в съответствие с член 4, параграф 2 от Директива 2016/1919 проверка на средствата, за да определи дали трябва да се предостави правна помощ, не може да забави предоставянето на тази помощ на уязвимо лице. Всъщност, както се посочва в съображение 19 от тази директива, компетентните органи, които нямат възможност да предоставят такава помощ на съответното лице преди разпита му от полицията, от друг правоохранителен или съдебен орган, или преди конкретните следствени действия или действия по събиране на доказателства да бъдат извършени, следва да предоставят спешна или временна правна помощ преди такъв разпит или преди извършването на такива конкретни действия.

72 От това следва, че на уязвимо лице, като например лице с психични разстройства, трябва да се предостави достъп до адвокат в рамките на правна помощ без неоправдано забавяне и най-късно преди разпита от полицията, от друг правоохранителен или съдебен орган, или преди извършването на следствени действия или действия по събиране на доказателства, на които този обвиняем или заподозрян трябва или е позволено да присъства.

По последиците от евентуално несъответствие на национално законодателство със задълженията, произтичащи от Директиви 2013/48 и 2016/1919

73 В случая от предоставените от запитващата юрисдикция данни е видно, че релевантните разпоредби на националното право, и по-специално член 79, параграф 1, точки 3 и 4 от НПК, предвиждат задължително участие на защитник, ако съществува основателно съмнение, че към момента на извършване на деянието обвиняемият не е бил в състояние да разбира значението на деянието или да ръководи постъпките си или способността му за това е била значително ограничена, и ако съществува основателно съмнение дали психичното му състояние му позволява да участва в производството или да води защитата си самостоятелно и разумно. Съгласно член 301 от НПК по искане на заподозрения той се разпитва с участието на упълномощен защитник, като неявяването на последния не е пречка за разпита.

74 Запитващата юрисдикция иска от Съда да установи дали такива разпоредби са съвместими с член 3, параграфи 2 и 3 от Директива 2013/48 и с член 1, параграф 2, член 2, параграф 1, буква б), член 4, параграф 5 и член 9 от Директива 2016/1919. Освен това тази юрисдикция иска да се установи дали разследващите органи, съдилищата или всеки друг държавен орган са длъжни да оставят без приложение националните разпоредби, които са несъвместими с правото на Съюза, и да ги заменят с разпоредбите на Директиви 2013/48 и 2016/1919, които имат директен ефект.

75 В това отношение при разпределението на функциите между Съда и националните юрисдикции, което е в основата на член 267 ДФЕС, Съдът не е компетентен да тълкува разпоредбите на националното право или да се произнася по съвместимостта на национална мярка с правото на Съюза (вж. в този смисъл решения от 3 февруари 1977 г., Benedetti, 52/76, EU:C:1977:16, т. 25, от 21 януари 1993 г., Deutsche Shell, C-188/91, EU:C:1993:24, т. 27, и от 15 октомври 2024 г., KUBERA, C-144/23, EU:C:2024:881, т. 53).

76 Следователно запитващата юрисдикция трябва да провери дали посочените по-горе разпоредби на националното право са съвместими с правото на Съюза. При това положение Съдът трябва да даде на тази юрисдикция някои полезни насоки предвид данните, съдържащи се в акта за отправяне на преюдициално запитване (решения от 9 април 2024 г., Profi Credit Polska (Ново разглеждане на дело, приключило с влязъл в сила съдебен акт), C-582/21, EU:C:2024:282, т. 64, и от 15 октомври 2024 г., KUBERA, C-144/23, EU:C:2024:881, т. 53).

77 В този контекст следва да се припомни, на първо място, че за да се гарантира ефективността на всички разпоредби на това право, принципът на предимство задължава по-специално националните юрисдикции във възможно най-голяма степен да тълкуват вътрешното си право с оглед на текста и целта на разглеждания акт на правото на Съюза, за да стигнат до разрешение, което съответства на преследваната от този акт цел (вж. в този смисъл решения от 5 октомври 2004 г., Pfeiffer и др., C-397/01—C-403/01, EU:C:2004:584, т. 119, от 29 юни 2017 г., Popławski, C-579/15, EU:C:2017:503, т. 31, и от 5 септември 2024 г., M.S. и др. (Процесуални права на ненавършило пълнолетие лице), C-603/22, EU:C:2024:685, т. 116).

78 Задължението за съответстващо тълкуване на националното право обаче има известни ограничения, и по-специално не би могло да служи за основа на тълкуване contra legem на националното право (вж. в този смисъл решения от 29 юни 2017 г., Popławski, C-579/15, EU:C:2017:503, т. 33, и от 5 септември 2024 г., M.S. и др. (Процесуални права на ненавършило пълнолетие лице), C-603/22, EU:C:2024:685, т. 117).

79 Когато не може да тълкува националната правна уредба в съответствие с изискванията на правото на Съюза, по силата на принципа на предимство националният съд е длъжен да гарантира пълното действие на установените в това право изисквания в спора, с който е сезиран. За тази цел този съд трябва при необходимост по свой почин да остави без приложение всяка национална правна уредба или практика, дори и последваща, която е в противоречие с разпоредба от правото на Съюза с директен ефект, без да е необходимо да иска или да изчаква предварителната ѝ отмяна по законодателен път или по какъвто и да било друг предвиден в конституцията ред (вж. в този смисъл решение от 5 септември 2024 г., M.S. и др. (Процесуални права на ненавършило пълнолетие лице), C-603/22, EU:C:2024:685, т. 118).

80 Всъщност компетентните национални органи са длъжни да гарантират спазването на правата, които пряко засегнатите физически или юридически лица черпят от разпоредба на правото на Съюза, която с оглед на нейното съдържание е безусловна и достатъчно точна (вж. по аналогия решения от 3 октомври 2019 г., Wasserleitungsverband Nördliches Burgenland и др., C-197/18, EU:C:2019:824, т. 32, и от 19 май 2022 г., Специализирана прокуратура (Производство срещу обвиняем, който се е укрил), C-569/20, EU:C:2022:401, т. 28).

81 От тази гледна точка, ако в определения срок не са взети мерки по прилагане или в случай на неправилно транспониране на директива, националните съдилища, както и всички държавни органи са длъжни да осигурят това спазване. Всъщност подобно на националния съд тези органи, сред които са правоохранителните органи, каквито са полицията и прокуратурата, са длъжни, от една страна, да оставят без приложение всяка разпоредба на националното право, която не съответства на безусловните и достатъчно точни разпоредби на дадена директива, и от друга страна, да приложат тези разпоредби, тъй като те уреждат права, които правните субекти могат да противопоставят на държавата (вж. в

този смисъл решения от 19 януари 1982 г., Becker, 8/81, EU:C:1982:7, т. 25, от 22 юни 1989 г., Costanzo, 103/88, EU:C:1989:256, т. 30 и 31, от 19 ноември 1991 г., Francovich и др., C-6/90 и C-9/90, EU:C:1991:428, т. 11, и от 20 април 2023 г., Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato (Община Джиноза), C-348/22, EU:C:2023:301, т. 77).

82 На второ място, що се отнася до директния ефект на разпоредбите от правото на Съюза, посочени в точка 74 от настоящото решение, от постоянната съдебна практика следва, че разпоредба от правото на Съюза е, от една страна, безусловна, когато създава задължение, което не е съпроводено от никакво условие, и не зависи в изпълнението или действието си от приемането на акт било на институциите на Съюза, било на държавите членки, освен акта, с който тя се транспонира в националното право, и от друга страна, достатъчно точна, за да може частноправен субект да се позовава на нея и съдът да я прилага, когато създава задължение по недвусмислен начин (вж. в този смисъл решения от 3 април 1968 г., Molkerei-Zentrale Westfalen/Lippe, 28/67, EU:C:1968:17, стр. 226, от 8 март 2022 г., Bezirkshauptmannschaft Hartberg-Fürstenfeld (Директен ефект), C-205/20, EU:C:2022:168, т. 18, и от 1 август 2022 г., TL (Липса на устен и писмен превод), C-242/22 PPU, EU:C:2022:611, т. 50).

83 Освен това Съдът е постановил, че дори дадена директива да оставя на държавите членки известна свобода на преценка при приемането на условията и реда за нейното прилагане, може да се счита, че разпоредба от тази директива е безусловна и точна, при положение че възлага по недвусмислен начин на държавите членки конкретно задължение за резултат, без никакви придружаващи условия по отношение на прилагането на установеното в нея правило (вж. в този смисъл решения от 8 март 2022 г., Molkerei-Zentrale Westfalen/Lippe, 28/67, EU:C:1968:17, стр. 226, от 8 март 2022 г., Bezirkshauptmannschaft Hartberg-Fürstenfeld (Директен ефект), C-205/20, EU:C:2022:168, т. 19, и от 1 август 2022 г., TL (Липса на устен и писмен превод), C-242/22 PPU, EU:C:2022:611, т. 51). Основното в това отношение е, че свободата на преценка, предоставена на държавите членки от съответната директива, не е пречка да се определи съдържанието на минималната защита или гаранция, която трябва да се ползват лицата, посочени в тази директива (вж. в този смисъл решения от 14 юли 1994 г., Faccini Dori, C-91/92, EU:C:1994:292, т. 17, и от 20 април 2023 г., Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato (Община Джиноза), C-348/22, EU:C:2023:301, т. 65).

84 Що се отнася, първо, до член 3, параграфи 2 и 3 от Директива 2013/48, от една страна, от самия текст на член 3, параграф 2 от тази директива следва, че заподозрените или обвиняемите имат право на достъп до адвокат без неоправдано забавяне и във всички случаи, не по-късно от настъпването на по-ранния от четирите момента, изброени последователно в букви а)—г) от тази разпоредба. Следователно тази разпоредба има директен ефект, доколкото задължава по недвусмислен начин на държавите членки да гарантират достъпа до адвокат още при настъпването на конкретни събития, без тези държави да разполагат с каквато и да било свобода на преценка или да обвързват това задължение с каквото и да било условие и без да е необходимо приемането на акт на Съюза или на държавите членки.

85 Като посочва съставните елементи на правото на достъп до адвокат, член 3, параграф 3 от посочената директива също има директен ефект, тъй като предвижда безусловно и достатъчно точно съдържание на минимална защита в полза на заподозрените или обвиняемите.

86 Второ, член 4, параграф 5 от Директива 2016/1919 също установява ясно определено задължение, чието изпълнение е определено безусловно.

87 Всъщност съгласно текста на тази разпоредба правна помощ на заподозрените и обвиняемите се предоставя без ненужно забавяне и най-късно преди разпита от полицията, от друг правоприлагащ или съдебен орган, или преди следствените действия или действията по събиране на доказателства, посочени в член 2, параграф 1, буква в) от тази директива, да бъдат извършени.

88 От това следва, че макар в съответствие с член 4, параграф 2 от посочената директива държавите членки да могат да изберат да извършват проверка на средствата или проверка на целесъобразността, или и двете, за да определят дали да се предостави правна помощ, тази свобода на преценка не може да засяга момента, от който трябва да се предостави тази помощ, тъй като той е ограничен от посочването на времево ограничение в член 4, параграф 5 от същата директива.

89 Трето, що се отнася до член 9 от Директива 2016/1919, като задължава държавите членки да гарантират, че се вземат предвид особените нужди на уязвимите заподозрени или обвиняеми, тази разпоредба предвижда в тежест на държавите членки конкретно задължение за резултат, което не е съпроводено с никакви условия, що се отнася до прилагането на установеното в нея правило.

90 Всъщност признатата на държавите членки свобода на преценка при определяне на начина, по който трябва да се вземат предвид особените нужди на заподозрените или обвиняемите, които се намират в особено уязвимо положение, е ограничена от задължението на тези държави членки, установено общо и недвусмислено в посочената разпоредба, да гарантират, че при прилагането на директивата се вземат предвид особените нужди на тези лица.

91 С оглед на всички изложени по-горе съображения запитващата юрисдикция трябва да тълкува националните разпоредби, посочени по-специално в точка 73 от настоящото решение, във възможно най-голяма степен по начин, съответстващ на правото на Съюза, за да гарантира пълната им ефективност. Ако не може да ги тълкува по такъв начин, тя ще трябва по свой почин да остави без приложение националните разпоредби, които изглеждат несъвместими с член 3, параграфи 2 и 3 от Директива 2013/48 и с член 4, параграф 5 и член 9 от Директива 2016/1919, и да приложи посочените разпоредби от тези директиви, тъй като предвидените в тях задължения са наложени на всички органи на държавите членки, сред които са правоохранителните органи, като полицията и прокуратурата.

Заключение по въпроси от първи до десети, тринадесети и четиринадесети

92 С оглед на изложените по-горе съображения на въпроси от първи до десети, тринадесети и четиринадесети следва да се отговори, че член 2, параграф 1, буква б), член 4, параграф 5 и член 9 от Директива 2016/1919 във връзка с член 3, параграф 2, букви а)—в) и член 3, параграф 3 от Директива 2013/48 трябва да се тълкуват в смисъл, че държавите членки са длъжни, от една страна, да гарантират, че уязвимостта на обвиняем или заподозрян е установена и призната, преди обвиняемият или заподозреният да бъде разпитан в наказателното производство или преди да бъдат предприети конкретни действия по разследване или събиране на доказателства по отношение на него, и от друга страна, да му

се осигури достъп до адвокат под формата на правна помощ за целите на това производство без неоправдано забавяне и най-късно преди разпита от полицията, от друг правоохранителен или съдебен орган, или преди извършването на следствени действия или действия по събиране на доказателства, на които този обвиняем или заподозрян трябва или е позволено да присъства.

По втория, десетия, единадесетия и тринадесетия въпрос, доколкото се отнасят до изискването за ефективни правни средства за защита и до допустимостта на доказателствата

93 В самото начало следва да се отбележи, че в текста на единадесетия въпрос запитващата юрисдикция посочва член 8 от Директива 2016/1919, а не член 12, параграф 1 от Директива 2013/48. Тази юрисдикция обаче се позовава на последната разпоредба в мотивите на преюдициалното си запитване, като двете разпоредби се отнасят до средствата за правна защита и са формулирани по сходен начин.

94 При тези условия следва да се приеме, че с втория, десетия, единадесетия и тринадесетия въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали член 12 от Директива 2013/48 и член 8 от Директива 2016/1919 трябва да се тълкуват в смисъл, че изискват решенията, свързани, от една страна, с разглеждането на евентуалната уязвимост на заподозрян или обвиняем и от друга страна, с отказа да се предостави правна помощ на уязвимо лице и с избора да се разпита това лице в отсъствието на адвокат, да бъдат мотивирани и да бъдат предвидени ефективни средства за правна защита. Освен това тази юрисдикция иска да се установи дали тези разпоредби трябва да се тълкуват в смисъл, че не допускат национална правна уредба, която в наказателното производство не позволява на съд да обяви за недопустими уличаващи доказателства, изведени от изявления на уязвимо лице по време на разпит, проведен от полицията или от друг правоохранителен или съдебен орган в нарушение на предвидените в Директива 2013/48 или 2016/1919 права.

95 В това отношение, най-напред, от самия текст на член 12, параграф 1 от Директива 2013/48 и на член 8 от Директива 2016/1919 следва, че заподозрените и обвиняемите трябва да разполагат с ефективни средства за правна защита съгласно националното право в случай на нарушаване на правата им, предвидени в посочените директиви.

96 Съдът вече е постановил, че първата от тези разпоредби задължава държавите членки да осигурят спазването на правото на справедлив процес и правото на защита, закрепени съответно в член 47 и член 48, параграф 2 от Хартата, като предвидят ефективно средство за правна защита, позволяващо на всеки заподозрян или обвиняем да сезира съд, който да провери дали правата, които това лице черпи от Директива 2013/48, не са били нарушени (вж. решение от 7 септември 2023 г., Районна прокуратура Ловеч, териториално отделение Луковит (Личен обиск), C-209/22, EU:C:2023:634, т. 51).

97 Същото тълкуване се налага и по отношение на член 8 от Директива 2016/1919. Всъщност предоставянето на правна помощ е аспект от правото на ефективни средства за правна защита, което е изрично гарантирано в член 47, трета алинея от Хартата, тъй като целта на тази директива е да гарантира ефективността на предвиденото в Директива 2013/48 право на достъп до адвокат. По този начин с комбинираното си действие тези две директиви допринасят за осъществяването на правото на ефективни средства за правна защита,

закрепено в член 47, първа алинея от Хартата, тъй като предоставянето на правна помощ улеснява правото на достъп до адвокат (вж. в този смисъл решение от 22 юни 2023 г., K.B. и F.S (Служебна проверка по наказателни дела), C-660/21, EU:C:2023:498, т. 44).

98 От това следва, че член 12, параграф 1 от Директива 2013/48 и член 8 от Директива 2016/1919 трябва да се тълкуват в смисъл, че не допускат национална мярка, която възпрепятства упражняването на ефективни средства за правна защита в случай на нарушаване на защитените с тези директиви права (вж. в този смисъл решения от 19 септември 2019 г., Районна прокуратура Лом, C-467/18, EU:C:2019:765, т. 57 и 58, и от 22 юни 2023 г., K.B. и F.S. (Служебна проверка по наказателни дела), C-660/21, EU:C:2023:498, т. 37).

99 По-нататък следва да се уточни, че членове 47 и 48 от Хартата не задължават държавите членки да създават самостоятелни механизми за оспорване, които заподозрените или обвиняемите да могат да използват, за да защитят предоставени им от посочените директиви права. Всъщност според постоянната съдебна практика правото на Съюза, включително разпоредбите на Хартата, не принуждава държавите членки да въвеждат различни от установените във вътрешното право правни средства за защита, освен ако все пак от структурата на разглеждания национален правен ред личи, че няма никакво средство за защита пред съд, което да позволява дори и инцидентно да се гарантира спазването на правата, които правните субекти черпят от правото на Съюза (вж. в този смисъл решения от 13 март 2007 г., Unibet, C-432/05, EU:C:2007:163, т. 71, от 21 декември 2021 г., Randstad Italia, C-497/20, EU:C:2021:1037, т. 62, и от 7 септември 2023 г., Районна прокуратура Ловеч, териториално отделение Луковит (Личен обиск), C-209/22, EU:C:2023:634, т. 54).

100 В това отношение следва да се добави, че член 12, параграф 1 от Директива 2013/48 и член 8 от Директива 2016/1919 предвиждат, че правото да се иска установяване на евентуално нарушаване на предоставените от тези директиви права се предоставя съгласно „националното право“, като в член 12, параграф 2 от Директива 2013/48 се уточнява, че допустимостта на доказателствата остава в обхвата на националните правила и системи.

101 Ето защо посочените разпоредби не определят начина, по който трябва да могат да се твърдят нарушенията на посочените права, оставяйки по този начин на държавите членки известна свобода на преценка при определянето на конкретните процедури, които ще бъдат приложими в това отношение (вж. в този смисъл решение от 7 септември 2023 г., Районна прокуратура Ловеч, териториално отделение Луковит (Личен обиск), C-209/22, EU:C:2023:634, т. 52), при условие че, както следва от член 12, параграф 2 от Директива 2013/48, при оценката на обясненията на заподозрени или обвиняеми или на доказателства, получени в нарушение на правото на тези лица на адвокат, се зачитат правата на защита и справедливостта на производството.

102 Следователно в тези директиви липсва задължение за националния съд автоматично да изключи всички доказателства, получени в нарушение на правата, предоставени от Директиви 2013/48 и 2016/1919. Съгласно практиката на Европейския съд по правата на човека обаче, която, както се посочва в съображения 50 и 53 от първата от тези директиви, и в съображения 17 и 30 от втората, следва да се вземе предвид, когато е установено процесуално нарушение, националните юрисдикции следва да преценят дали този порок е отстранен в хода на последвалото производство (вж. в този смисъл решение от 14 май 2024 г., Стачев, C-15/24 PPU, EU:C:2024:399, т. 96).

103 Така, в случай че доказателствата са били събрани в нарушение на изискванията на посочените директиви, трябва да се прецени дали въпреки този пропуск към момента на решението, което сезираният съд трябва да вземе, наказателното производство като цяло може да се счита за справедливо, като се вземат предвид редица фактори, сред които е и въпросът дали изявленията, събрани в отсъствието на адвокат, са неразделна или важна част от уличаващите доказателства, както и значимостта на другите материали по делото (решение от 14 май 2024 г., Стачев, C-571/24 PPU, EU:C:2024:399, т. 97).

104 От това следва, че правото на Съюза не задължава държавите членки да предвидят възможност съдът да обяви за недопустими уличаващи доказателства, изведени от изявления, които са направени от уязвимо лице по време на разпит, проведен от полицията или от друг правоохранителен или съдебен орган в нарушение на предвидените в Директива 2013/48 или 2016/1919 права, при условие обаче че в рамките на наказателния процес този съд е в състояние, от една страна, да провери дали тези права, тълкувани с оглед на член 47 и член 48, параграф 2 от Хартата, са били зачетени, и от друга страна, да изведе всички произтичащи от това нарушение последици, по-специално що се отнася до доказателствената стойност на събраните при тези условия доказателства (вж. в този смисъл решение от 5 септември 2024 г., M.S. и др. (Процесуални права на ненавършило пълнолетие лице), C-603/22, EU:C:2024:685, т. 174).

105 Накрая, от практиката на Съда следва, че когато прилагат Директиви 2013/48 и 2016/1919, държавите членки са длъжни да осигурят спазването на изискванията, произтичащи както от правото на ефективни правни средства за защита и правото на всяко лице делото му да бъде гледано справедливо, закрепени в член 47, първа и втора алинея от Хартата, така и от правото на защита, закрепено в член 48, параграф 2 от нея (вж. в този смисъл решение от 22 юни 2023 г., K.B. и F.S (Служебна проверка по наказателни дела), C-660/21, EU:C:2023:498, т. 40).

106 Съгласно постоянната съдебна практика обаче съобщаването на мотивите е аспект на правото на ефективни средства за правна защита, доколкото позволява да се осигури ефикасен съдебен контрол. Освен това, за да може заподозреният или обвиняемият да защити предоставените му от тези директиви права при възможно най-добрите условия и да прецени, познавайки в пълна степен релевантната обстановка, дали има смисъл да обжалва по съдебен ред, компетентният национален орган е длъжен да го запознае с мотивите, на които се основава отказът му (вж. в този смисъл решения от 15 октомври 1987 г., Heylens и др., 222/86, EU:C:1987:442, т. 15, и от 17 март 2011 г., Peñarroja Fa, C-372/09 и C-373/09, EU:C:2011:156, т. 63).

107 С оглед на изложените по-горе съображения член 12 от Директива 2013/48 и член 8 от Директива 2016/1919 трябва да се тълкуват в смисъл, че изискват решенията, свързани, от една страна, с разглеждането на евентуалната уязвимост на заподозрян или обвиняем и от друга страна, с отказа да се предостави правна помощ на уязвимо лице и с избора да се разпита това лице в отсъствието на адвокат, да бъдат мотивирани и да бъдат предвидени ефективни средства за правна защита.

108 От друга страна, тези разпоредби допускат национална правна уредба, която в наказателното производство не позволява на съд да обяви за недопустими уличаващи доказателства, изведени от изявления на уязвимо лице по време на разпит, проведен от полицията или от друг правоохранителен или съдебен орган в нарушение на предвидените в Директива 2013/48 или 2016/1919 права, при условие обаче че в рамките на наказателния

процес този съд е в състояние, от една страна, да провери дали тези права, тълкувани с оглед на член 47 и член 48, параграф 2 от Хартата, са били зачетени, и от друга страна, да изведе всички произтичащи от това нарушение последици, по-специално що се отнася до доказателствената стойност на събраните при тези условия доказателства.

По дванадесетия въпрос

109 С дванадесетия си въпрос запитващата юрисдикция иска по същество да се установи дали разпитът на заподозрян, проведен в психиатричната болница, в която се намира, без последният да е подпомаган от адвокат и без отчитане на състоянието на несигурност на посочения заподозрян, в условията на особено ограничена свобода на изразяване и своеобразна психическа беззащитност, представлява нечовешко отношение по смисъла по-специално на член 4 от Хартата.

110 В това отношение от постоянната съдебна практика следва, че необходимостта да се даде тълкуване на правото на Съюза, което да е от полза за запитващата юрисдикция, изисква тя да определи фактическата и правната обстановка, в които се вписват поставените от нея въпроси, или най-малкото да обясни фактическите хипотези, на които те се основават. Освен това тази юрисдикция трябва да посочи конкретните причини, поради които си задава въпроси относно тълкуването на правото на Съюза и счита за необходимо да отправи преюдициално запитване до Съда (вж. в този смисъл решения от 26 януари 1993 г., Telemarsicabruzzo и др., C-320/90—C-322/90, EU:C:1993:26, т. 6, от 8 септември 2009 г., Liga Portuguesa de Futebol Profissional и Bwin International, C-42/07, EU:C:2009:519, т. 40, и от 29 юли 2024 г., LivaNova, C-713/22, EU:C:2024:642, т. 54).

111 Както предвижда член 94, букви а) и в) от Процедурния правилник, преюдициалното запитване трябва да съдържа по-специално кратко изложение на релевантните факти или поне изложение на фактите, на които се основават въпросите, както и изложение на причините, поради които запитващата юрисдикция има въпроси относно тълкуването или валидността на някои разпоредби на правото на Съюза, и установената от нея връзка между тези разпоредби и националното законодателство, приложимо в главното производство.

112 В случая преюдициалното запитване не съдържа никаква информация относно условията, при които е бил проведен разпитът на K.P. в болнична среда. Това запитване също така не позволява да се разбере защо е необходим отговор на дванадесетия въпрос, за да може запитващата юрисдикция да разреши спора в главното производство.

113 При тези условия дванадесетият въпрос е недопустим.

По петнадесетия въпрос

114 С петнадесетия си въпрос запитващата юрисдикция иска да се установи дали правото на Съюза не допуска национална правна уредба, която предвижда, че прокуратурата е пряко зависима от изпълнителен орган, и ако това е така, дали в досъдебната фаза прокурорът трябва да остави без приложение разпоредбите на такава правна уредба.

115 В случая от предоставените от запитващата юрисдикция данни е видно, че в рамките на главното производство досъдебната фаза на наказателното производство е приключила. При тези обстоятелства въпросът дали в рамките на досъдебната фаза на наказателното производство прокурорът въз основа на правото на Съюза има задължение да остави без приложение националните разпоредби, които противоречат на правото на Съюза, за да се гарантира ефективността на правата на тези лица, не е насочен към тълкуване на правото на Съюза за целите на решаването на спора в главното производство, а има общ и хипотетичен характер.

116 В това отношение Съдът многократно се е произнасял, че въведеното с член 267 ДФЕС производство е инструмент за сътрудничество между Съда и националните юрисдикции, чрез който Съдът предоставя на националните юрисдикции насоки за тълкуването на правото на Съюза, необходими им за разрешаване на висящи пред тях спорове, и че основанието за отправяне на преюдициално запитване е не формулирането на консултативни становища по общи или хипотетични въпроси, а необходимостта от отговор за ефективното решаване на даден спор (вж. в този смисъл решения от 16 декември 1981 г., Foglia, 244/80, EU:C:1981:302, т. 18, от 18 октомври 1990 г., Dzodzi, C-297/88 и C-197/89, EU:C:1990:360, т. 33, от 26 март 2020 г., Miasto Łowicz и Prokurator Generalny, C-558/18 и C-563/18, EU:C:2020:234, т. 44, и от 5 септември 2024 г., M.S. и др. (Процесуални права на ненавършило пълнолетие лице), C-603/22, EU:C:2024:685, т. 75).

117 При тези условия петнадесетият въпрос е недопустим.

По съдебните разноски

118 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (втори състав) реши:

1) Член 2, параграф 1, буква б), член 4, параграф 5 и член 9 от Директива (ЕС) 2016/1919 на Европейския парламент и на Съвета от 26 октомври 2016 година относно правната помощ за заподозрени и обвиняеми в рамките на наказателното производство и за искани за предаване лица в рамките на производството по европейска заповед за арест във връзка с член 3, параграф 2, букви а)—в) и член 3, параграф 3 от Директива 2013/48/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 22 октомври 2013 година относно правото на достъп до адвокат в наказателното производство и в производството по европейска заповед за арест и относно правото на уведомяване на трето лице при задържане и на осъществяване на връзка с трети лица и консулски органи през периода на задържане

трябва да се тълкуват в смисъл, че

държавите членки са длъжни, от една страна, да гарантират, че уязвимостта на обвиняем или заподозрян е установена и призната, преди обвиняемият или заподозреният да бъде разпитан в наказателното производство или преди да

бъдат предприети конкретни действия по разследване или събиране на доказателства по отношение на него, и от друга страна, да му се осигури достъп до адвокат под формата на правна помощ за целите на това производство без неоправдано забавяне и най-късно преди разпита от полицията, от друг правоохранителен или съдебен орган, или преди извършването на следствени действия или действия по събиране на доказателства, на които този обвиняем или заподозрян трябва или е позволено да присъства.

2) Член 12 от Директива 2013/48 и член 8 от Директива 2016/1919

трябва да се тълкуват в смисъл, че

изискват решенията, свързани, от една страна, с разглеждането на евентуалната уязвимост на заподозрян или обвиняем и от друга страна, с отказа да се предостави правна помощ на уязвимо лице и с избора да се разпита това лице в отсъствието на адвокат, да бъдат мотивирани и да бъдат предвидени ефективни средства за правна защита.

От друга страна, тези разпоредби допускат национална правна уредба, която в наказателното производство не позволява на съд да обяви за недопустими уличаващи доказателства, изведени от изявления на уязвимо лице по време на разпит, проведен от полицията или от друг правоохранителен или съдебен орган в нарушение на предвидените в Директива 2013/48 или 2016/1919 права, при условие обаче че в рамките на наказателния процес този съд е в състояние, от една страна, да провери дали тези права, тълкувани с оглед на член 47 и член 48, параграф 2 от Хартата на основните права на Европейския съюз, са били зачетени, и от друга страна, да изведе всички произтичащи от това нарушение последици, по-специално що се отнася до доказателствената стойност на събраните при тези условия доказателства.

Подписи